

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Повесть временных лет // Искусство Древности. Антология. / Сост. и пер. Д. С. Лихачева - М.: Изд-во «Балуев», 2002г. - Ч. 1. - 400 с.
2. Повесть временных лет / Подг. текста, перев., вступит. ст. и коммент. Д.С.Лихачева. - 2-е изд., испр. и доп. - СПб., 1996. - Ч. 1.-405С.
3. Ковалевский А. П. Книга Ахмеда Ибн-Фадлана о его путешествии на Волгу в 921- 922 г.г. - Харьков, 1956. - 345 с.
4. Крип'якевич І., Гнатевич В., Стефанів З. Історія українського війська(від княжих часів до 20-х років ХХст.) / Вид.4-те, змінене і доповнене - Львів.: «Світ», 1992. - 702 с.
5. Винокур І. С., Телегін Д. Я. Археологія України, Підручник для студентів історичних спеціальностей. - Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2008. - 480 с.
6. Ершов С. А. Численность населения Руси, России и СССР и процент городского населения. Табл.3/ [Электронный ресурс]. - Режим доступа: [www http://baldin.ru/article/read/chislennost_rusi.html](http://baldin.ru/article/read/chislennost_rusi.html)
7. Бахрушин С. В. Держава Рюриковичей // Вестник древней истории. - М., 1937. - №2 - С.93.
8. Фроянов И. Я. Киевская Русь: Очерки социально-политической истории - Л. : Издательство Ленинградского университета, 1980. - 256с.
9. Рыбаков Б. А. Киевская Русь и русские княжества XII-XIII вв. - М.: Наука., 1982. - 565 с.
10. Никоновская летопись. - ПСРЛ - т. IX. - С.9.
11. Брайчевський М. Утвердження християнства на Русі. - К.: Наукова думка, 1988. - 295с.
12. Мельничук І. А. Причини і передумови виникнення князівських династій у східних слов'ян. // Гілея. Науковий вісник. - К.,2012. - Вип.64. - С.5-10.
13. Константин Багрянородный. Об управлении империей. - Москва: Наука, 1991. - 496 с.
14. Полное собрание русских летописей (ПСРЛ)- М.,1962. -Т.1. -Стб.52.
15. Полное собрание русских летописей (ПСРЛ) - М.,1962. - Т.Н. - Стб.48.

Стаття надійшла доредакції 10.06.2013

УДК 94(477):32)

В.О. ВЕНГЕРСЬКА

ІДЕЇ КУЛЬТУРНО-НАЦІОНАЛЬНОЇ АВТОНОМІЇ В КОНСЕРВАТИВНІЙ КОНЦЕПЦІЇ РУСОФІЛІВ

Венгерська Вікторія Олексіївна — кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України, Житомирський державний університет імені Івана Франка

Галицькі русофіли являють собою суспільно-політичне явище, з діяльністю яких пов'язувався розвиток консервативного варіанта українського національного проекту в умовах Австрійської та Австро-Угорської імперій. В статті зосереджена увага на відмінних особливостях русофільства, серед яких виразна імперська лояльність до Габсбургського престолу, що поєднувалась із прагненням реалізувати на практиці ідеї культурно-національної автономії.

Ключові слова: імперія Габсбургів, династична лояльність, русофіли, москвофіли, консерватизм, культурно-національна автономія

Венгерская В.А. Идеи культурно-национальной автономии в консервативной концепции русофилов.

Русофилы Галиции представляют собой общественно-политическое явление, с деятельностью которых связывалось развитие консервативного варианта украинского национального проекта в условиях Австрийской и Австро-Венгерской империй. В статье сосредоточено внимание на отличительных особенностях русофильства среди которых выразительная имперская лояльность к престолу Габсбургов, сочетающаяся со стремлением реализовать на практике идеи культурно-национальной автономии.

Ключевые слова: империя Габсбургов, династическая лояльность, русофилы, москвофилы, консерватизм, культурно-национальная автономия.

Vengerskaya V. A. Ideas of cultural-national autonomy in conservative conception of russiaphilos

Galician Russophiles represent the socio-political phenomenon, which was associated with the activities of the development of a conservative variant of Ukrainian national project in the Austrian and Austro-Hungarian Empires. The article focuses on distinctive features of Russophilia including expressive imperial loyalty to the Habsburg throne, which was combined with the desire to put into practice the idea of national cultural autonomy.

Key words: Habsburg Empire, dynastic loyalty, Russophile, Muscophiles, conservatism, cultural-national autonomy.

Постановка проблеми. Розвиток національних проектів у ХІХ ст. базувалася на різних політичних доктринах, однією з яких був консерватизм. Проте популярність консерватизму серед підросійських та галицьких діячів не була однаковою. Загальні політичні умови, створені в двох імперіях, мали свої особливості, що знаходило прояв і у політичних «захопленнях».

© В.О. Венгерська, 2013

Без дослідження феномена русофільства складно сформулювати завершений образ, відобразити зміст та наблизитися до розуміння суті українського національного проекту. Серед основних завдань, вирішення яких ставилось за мету, автор виділяє необхідність здійснення аналізу особливостей представлення та поширення консервативних ідей на українських теренах Габсбургської

імперії, зосередивши головну увагу на феномені галицького русофільства, серед прибічників якого з другої половини XIX ст., крім традиційно лояльного ставлення до імперії та Габсбургів набирають поширення ідеї здобуття національно-культурної автономії. Протягом століть з'являлися різні напрями консерватизму, але всі вони об'єднувалися ідеєю визнання природної та соціальної нерівності людей. Соціальна рівність сприймалась консерваторами як ворог свободи.

Термін «русофільство» найбільш чітко відображав сутність явища, особливо на початкових етапах його розвитку. Як і більшість проектів, народжених у модерну добу та пов'язаних із представниками так званих «неісторичних націй», у переважній більшості зосереджувався на культурництві, заглибленому у мовну та літературну сферу.

Аналіз досліджень і публікацій. Українські дослідники цього феномена, зокрема О. Аркуша, М. Мудрий [1, 2], наголошують на відсутності прямого зв'язку галицьких русофілів з офіційною Росією протягом всього XIX ст. З іменами названих дослідників пов'язується запровадження нових трактувань понять «русофіли», «москвофіли», «старорусини» [1, с. 231-232]. На думку авторів класифікації, для русофілів характерним було домінування панрусських настроїв серед більшої частини представників цієї генерації та протистояння і протиставлення себе суспільному прогресові. Термін москвофіли пропонувалося використовувати для означення групи осіб старорусинського кола, які орієнтувалися не на панрусський простір, а власне на Росію [1, с. 232].

Серед інших дослідників русофільства варто виділити Я. Дашкевича [3], С. Макаручука [4], Ф. Стебля [5], О. Сухого [6], О. Турія [7]. Названі дослідники зосереджували увагу на існуванні відмінних орієнтацій та політичних уподобань представників цього руху. Поліетнічність Габсбургської імперії, особливості реалізації внутрішньої політики, в тому числі і національної, стимулювали розвиток різних течій. Першою відомою класифікацією політичних угруповань в українському середовищі Галичини середини XIX ст. вважається типологія В. Подолинського, в якій знайшли відображення пропольські, проавстрійські, проросійські та суто русинські, власне українські самоідентифікаційні вподобання [8]. Детальний аналіз історіографії проблем русофільства в період європейської революції 1848 р. представлено у дослідженні Заник Л., Савчук Б. [9].

З другої половини XIX ст. поширення нових політичних ідей та течій, створення дуалістичної монархії позначилися на змісті консервативних українських проектів в умовах Австро-Угорської імперії. Зокрема в середовищі русофілів популярними стають автономістські ідеї, які пов'язувалися із прагненням здобути національно-культурну автономію. Одночасно русофіли продовжували демонструвати цілком щирю лояльність до династії Габсбургів. Цей

факт дозволяє виділяти даний напрям в окремий національний «проект», який за уявленням його ідеологів мав право на існування і розвитку. Однією з перших серед сучасних дослідників запропонувала по-іншому поглянути на суть русофільства та класифікувала це явище як один із українських проектів німецька дослідниця А. Вендланд [10]. Головний посыл її аргументації пов'язаний з позиціонуванням русофільства як типово консервативної течії, яка в умовах не менш консервативного галицького суспільства знаходила розуміння та підтримку протягом більшої частини XIX ст.

Однією з відмінних особливостей розвитку русофільського руху як консервативної течії в другій половині XIX ст. стало подолання відчуження від селянства. Русофільська доктрина базувалася на ідеях традиціоналізму, регресу, консервації звичних норм. Уособленням цієї архаїки, як і у випадку російських слов'янофілів, виступало патріархальне селянство та «свята Русь», якої, як зазначав Я. Грицак, насправді немає, але яка неминуче має відродитися. Вони готові трактувати галицько-руську селянську культуру та селянську мову як один з проявів «руськості» але вони проти України як секуляризованої західної моделі національного розвитку» [11, с. 397]. Запропонований короткий огляд дає можливість говорити про наявність досліджень, присвячених русофільству, проте консервативна компонента, лоялістсько-імперський контекст потребують певних уточнень та деталізації.

Мета дослідження. Короткий огляд історіографії переконує у відсутності достатньої кількості публікацій, зміст яких стосувався б консервативної компоненти русофільського руху, а також аналізу причин та змісту династичної лояльності русофілів. Завданням розвідки є зосередження уваги на аналізі архівних документів та інших джерел, зміст яких підтверджує стійку прихильність русофілів до Австро-Угорської імперії, та попри відвертий консерватизм руху, їх орієнтацію на ідеї національно-культурної автономії, які набули популярності з кінця XIX ст.

Виклад основного матеріалу. В Західній Україні провідна роль у закріпленні консервативних ідей належала греко-католицькій церкві та її духовенству. Причому саме ця соціальна верства ще під час революції 1848р. стала апологетом доктрини. Головною Руською Радою керували представники греко-римського духовенства, які одразу заявили про своє небажання підтримати будь-які повстання, оскільки можливі політичні перспективи, які гіпотетично відкривались перед українцями в умовах австрійської конституційної монархії, їх цілковито задовольняли. Коли австрійський уряд не виправдав сподівань на можливість отримання для українських земель спеціального статусу з наданням відповідних повноважень і наділів значними політичними правами в Галичині поляків, спостерігається переорієнтація представників табору (умовно) із Заходу на

Схід. Що й призвело до появи москвофільського напрямку в західноукраїнському русофільстві. Принагідно зазначимо, не без моральної і матеріальної підтримки російського уряду.

Першою культурницькою організацією що функціонувала в Галичині у 30-ті рр. XIX ст., діяльність якої традиційно пов'язують із розвитком національних процесів у регіоні, стала «Руська трійця». Її засновники М.Шашкевич, Я. Головацький та І. Вагилевич були типовими представниками генерації русинського греко-католицького духовництва, які опинилися на політичному роздоріжжі у шуканнях майбутнього русинів. Долі трійчан більш ніж символічні, в них знайшли відображення інтелектуальні пошуки галицьких діячів, які намагалися втілюватись у різних національних та національно-державних проєктах. М. Шашкевич, фактичний натхненник та найбільш полум'яний прихильник розвитку русинської (української) ідеї помер у молодому віці від сухот та злиднів. Я. Головацький після подій 1848 р. і до початку 60-х рр. залишатиметься на виразних українофільських позиціях, від яких відмовиться в умовах політичної кризи 1867 р. Саме цього року він змінить австрійське підданство на російське та очолить Археографічну комісію та історичний музей у Вільні. Іван Вагилевич перейде на полонофільські позиції, проповідуючи українсько-польський союз зі зверхністю Польщі. Трійчани належали до родин греко-католицьких священників. Представникам цієї соціальної групи в Галичині та інших регіонах південно-західної України традиційно відводять особливу роль у націотворчих процесах досліджуваного періоду. Йдеться в першу чергу про виконання ними особливої просвітницької місії в процесі поглиблення ідентифікаційних процесів. Навіть незважаючи на те, що, як зазначав у своєму дослідженні Я.Грицак [11, с 46], підвищення освітнього рівня духовенства призвело до його відчуження від селянства. Це проявлялося у переході, навіть на побутовому рівні, на мову «високої культури». В Галичині - польська, на Закарпатті мадярська, в Буковині - німецька [11, с 46]. Віросповідальний чинник не міг дати однозначної відповіді на питання про національну ідентичність. Апеляція «до православної традиції, яка зберігалася в Москві, слугувала заборолом колонізації, греко-католицьке віросповідання сприяло влиттю «руського» потоку у загальноросійський коловорот» [11, с 47].

Створення першої політичної організації - Головної Руської Ради, започаткування видання першої русинської газети «Зоря Галицька» та отримання дозволу на відкриття у Львівському університеті кафедри руської мови та літератури окреслило основні етапи розвитку українського руху в Галичині. І хоча вже на початку 50-х рр. XIX ст. і Головна Руська Рада, власне, як і «Зоря Галицька» припинили своє існування як через об'єктивні, так і традиційні для українців суб'єктивні причини, їх роль у процесі національного самовизначення важко переоцінити.

Українці південно-західної імперії після

політичного компромісу 1867 р., який призвів до створення дуалістичної монархії, опинилися у подвійно підпорядкованому стані відносно до австрійської (Закарпаття - угорської) влади, та поляків, які користувалися прихильністю Відня, що проявилось у фактичному встановленні польського контролю над Галичиною. Намісник Галичини був поляком, в крайовому сеймі українці «губилися» на значно переважаючому польському тлі. Польсько-українське протистояння з цього часу набуло особливо гострих форм, що знаходило вираз як у політичних дискусіях, так і безпосередніх сутичках та конфліктах не лише в політичній сфері, а й на побутовому ґрунті. З моменту досягнення поляками компромісу з австрійським урядом, в русинському середовищі виник попит на альтернативну польській та австрійській орієнтації. Ніша, що утворилася, була заповнена проросійськими настроями. За однією з версій, запропонованою О. Міллером [12], з початком реформування освітньої системи в Російській імперії, починається інтенсивна еміграція русофільської еліти із Габсбурзької до Російської імперії. Це пояснювалося тим, що в гімназіях потрібні були викладачі класичних мов. Серед священників-уніатів, причетних до русофільського руху, був високий відсоток освічених. В пошуках кращої долі вони вирушали до сусідньої держави.

Майже до 80-х років XIX ст. русофіли домінували у сфері політичної та інституційної влади, були представлені в фінансових структурах, мали значну підтримку в релігійних та інтелектуальних колах, що пояснювалося приналежністю до вищих соціальних прошарків, Статутні положення політичних організацій, які перебували на виразних русофільських позиціях, відображають особливості пошуку місця між «своїми» та «чужими». Творці «Руської ради», заснованої 1870 р. у Львові, не мислили себе поза межами австрійської держави. Засвідчував це і варіант ідентифікації, запропонований в її програмному документі. Членом товариства, як зазначалося, міг стати кожен повноправний громадянин австрійської руської народності, Політичне майбутнє не мислилося без цісарської австрійської держави: «Хочемо, щоб наш народ розвивався як політично самостійний Австрії народ (в одному із початкових варіантів це звучало без прикметника «політичний» та як «народ слов'янський»), залишаючись при вірі та обряді своїх батьків» [13, арк. 2]. В основу діяльності «Руської Радії» поклали традиції «Головної Руської Ради», створеної в період революції 1848р. [13, арк. 2]. До складу нової організації увійшли: Ф. Павліков, Г. Крижановський, В. Ковальський, І. Кульчицький, Я.Шведецький та ін. «Нашим єдиним прагненням є в родині народів Австрії, поєднати на законних підставах таке політичне становище, яке б нам русинам надало можливість наші народні права та свободи розвивати, їм допомагати, цілісність зберігати, а також у справах держави, та нашої відвічної галицької вітчизни «рівноуправлений» та повноважний

діяльності представники російських монархічних організацій. Проте скористатися потенціалом русофільства Російська імперія так і не змогла. Ситуація в Австро-Угорській імперії, попри створені більш сприятливі умови, порівняно з

Російською, засвідчувала, що австрійська влада також не була ютова до серйозної підтримки навіть культурно-автономістських прагнень русинів, які не мислили себе поза австрійським політичним простором.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Аркуша О., Мудрий М. Русофільство в Галичині в середині XIX - на початку XX ст.: генеза, етапи розвитку, світогляд / О. Аркуша, М. Мудрий // Вісник Львівського університету. Серія історична. — Вип. 34. — Львів, 1999. — С. 231-268.
2. Мудрий М. Галицьке русофільство в сучасній історіографії: стан і перспективи дослідження / М. Мудрий // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. — Вип. 9. Ювілейний зб. на пошану Феодосія Стебля. — НАН України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича. — Львів, 2001. — С. 256-280.
3. Дашкевич Я. «Весна народів» 1848 року та її передісторія в Україні / Я. Дашкевич // Вісник Львівської комерційної академії. Серія гуманітарні науки. — Львів, 2000. — Вип. 3. — С. 5-15.
4. Макарчук С. А., Турій О. Ю. Політичні орієнтації греко-католицького духовенства Галичини у революції 1848-1849 рр. / С. Макарчук, О. Турій // Вісник Львівського університету. — Вип. 2іі. — Львів, 1992. — С. 32-51; Макарчук С. Московфільство: витоки та еволюція ідеї (середина XIX ст. - 1914 р.) / С. Макарчук // Вісник Львівського університету. Серія історична. — Вип. 32. — Львів, 1997. — С. 82-98.
5. Стеблій Ф. Традиції давньоукраїнської державності як чинник легітимізації національно-політичних аспірацій галицьких українців в епоху національного відродження (перша половина XIX ст.) / Ф. Стеблій // Четвертий Міжнародний конгрес українців. Одеса, 26-29 серпня 1999 р.: Доповіді та повідомлення. Історія. Частина I. Від давніх часів до початку XX ст. — Одеса — Київ - Львів, 1999. — С. 284-291.
6. Сухий О. Від русофільства до московфільства (російський чинник у громадській думці та суспільно-політичному житті галицьких українців у XIX столітті) / О. Сухий. — Львів: Львів, нац. ун-т ім. І. Франка, 2003. — 498 с; Сухий О. Московфільство в Галичині: історія проблеми / О. Сухий // Московфільство: Документи і матеріали. — Львів: Вид-чий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2001. — С. 3-66.
7. Турій О. Галицькі русини між московфільством і українством (до питань* про так зване «старорусинство») / О. Турій // Третій міжнародний конгрес українців. 26-29 серпня 1996 р. Доповіді та повідомлення. Історія. Ч. 1. — Харків, 1996. — С. 106-112; Турій О. Конфесійно-обрядовий чинник у національній самоідентифікації українців Галичини в середині XIX століття / О. Турій // Записки НТШ. — Т. ССXXXIII. — Львів, 1997. — С. 67-99; Турій О. Початки московфільства в Галичині / О. Турій // Вісник Львівського університету. Серія історична. — Вип. 29. — Львів, 1993. — С. 36-43.
8. Наконечний Є. Укравлене ім'я: Чому русини стали українцями / Є. Наконечний. — Львів: Піраміда, 2004. — 352 с.
9. Заник Л., Савчук Б. Проблема московфільської орієнтації за доби галицької «весни народів» 1848 року в українській історіографії / Л. Заник, Б. Савчук // Аналітично-інформаційний журнал «Схід». - 2006, № 1. - С. 49-59.
10. Вендланд А. В. Русофільство: ще один український проект? Зауваги про невтілене прагнення / Анна Вероніка Вендланд // Незалежний культурологічний часопис «І» № 18, - 2000 / Електронний ресурс; Режим доступу: www.ji.lviv.ua/n18texts/wendland.htm.
11. Грицак Я. Й. Пророк у своїй вітчизні. Франко та його спільнота (1856-1836) / Я. Грицак. - К: Критика, 2006. - 631 с.
12. Миллер А. И. Почему все континентальные империи распались в результате Первой мировой войны? / А. Миллер. Електронний ресурс. Режим доступа: www.polit.ru/story/oc_2.html.
13. Центральний державний історичний архів у Львові, (далі - ЦДІАЛ України). ЦДІАЛ України. Ф. 196 - Політичне товариство «Руська Рада», оп. 1, спр. 81.
14. Веночек / Ілюстрована газетка для руських дітей. Додаток до «Галичанина». - Львів № 1(14). - 1905.

Стаття надійшла до редакції 12.06.2012

УДК 327.39:061ЄС+327(4-11)

СІ. МІТРЯЄВА

ВПЛИВ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ТА ІНШИХ МІЖНАРОДНИХ АКТОРІВ НА ЗМІСТ МІЖНАРОДНОЇ ВЗАЄМОДІЇ В КАРПАТСЬКОМУ РЕГІОНІ

Мітряєва Світлана Іванівна — кандидат історичних наук, заслужений діяч науки і техніки України, директор, Регіональний філіал Національного інституту стратегічних досліджень (м.Ужгород)

Аналіз впливу ЄС - великого та гетерогенного утворення на регіональну співпрацю є безсумнівно актуальним дослідницьким питанням з великим евристичним потенціалом, оскільки потребує врахування одночасно різних факторів - фінансових та геополітичних, вимагає розробки тактик та стратегій зовнішньої політики всіх сторін, задіяних у співпраці.

Ключові слова: міжнародна співпраця, концентричні кола, нормативна сила, ЄС, глобалізація.

Мітряєва С.И. Влияние Европейского Союза и других международных актеров на содержание международного взаимодействия в Карпатском регионе.

Анализ влияния такого большого и гетерогенного образования на региональное сотрудничество, несомненно, является актуальным исследовательским вопросом с большим эвристическим потенциалом, поскольку требует учета одновременно разных факторов - финансовых и геополитических, требует разработки тактик и стратегий внешней политики всех сторон, которые задействованы в сотрудничестве.

Ключевые слова: международное сотрудничество, концентрические круги, нормативная сила, ЕС, глобализация.

© СІ. Мітряєва, 2013